

DİYARBAKIR
ÇOCUK HAKLARI ODAKLI
KRİZ YÖNETİM AĞI

**6 ŞUBAT 2023
DEPREMİ SONRASI
DİYARBAKIR'DA OLUŞTURULAN GEÇİCİ
BARINMA ALANLARINDAKİ
ÇOCUKLARIN DURUMU**

GÖRÜŞME RAPORU

DİYARBAKIR
18 ŞUBAT 2023

DİYARBAKIR ÇOCUK HAKLARI ODAKLI KRİZ YÖNETİM AĞI

6 ŞUBAT 2023 DEPREMİ SONRASI DİYARBAKIR'DA OLUŞTURULAN GEÇİCİ BARINMA ALANLARINDAKİ ÇOCUKLARIN DURUMU GÖRÜŞME RAPORU

6 ŞUBAT DEPREMİ
2023

DİYARBAKIR
18 ŞUBAT 2023

KÜNYE

Saha Araştırmacıları: Ahmet Genç, Asiye Turfan, Bahriye Eşme, Baran Büyükkateş, Baver Aslan, Canan Can, Devran Aktop, Dilan Erel, Duriye Erel, Evin Dayan, Gökhan Saran, Leyla Deveci, Mehtap Yıldırım, Melek Demir Aytaş, Meltem Arslan, Merve Uluk, Raperin Tunç, Serkan Delidere, Veysel Aslan, Zeynep Eker, Zilan Baran, Zilan Kan

Saha Koordinasyonu: Abdullatif meşe, Aysel Fidan, Yeter Erel Tuma

Raporu Hazırlayanlar: Aysel Fidan

Katkı Sunanlar: Alper Yalçın, İlke Cambazoğlu, Gülesra Güllü

AĞ BİLEŞENLERİ

Barış İçin Kültürel Araştırmalar Derneği
Çocuk Çalışmaları Derneği
Çocuklar İçin Adalet Derneği
Diyarbakir Barosu Çocuk Hakları Merkezi
Eğitim Emekçileri Sendikası Diyarbakir Şubesi
Ekoloji Derneği Çocuk Komisyonu
GİYAV Göç ve İnsani Yardım Vakfı
İnsan Hakları Derneği Diyarbakir Şubesi Çocuk Hakları Komisyonu
Lotus Genç Alan Derneği
Mezopotamya Psikologlar İnisyatifi
Rengarenk Umutlar Derneği
Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği
Önce Çocuklar Derneği

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	3
YÖNTEM VE SINIRLILIKLAR	3
BÖLÜM 1: Refakat Durumu	4
BÖLÜM 2: Yetişkinlerle İletişim	4
BÖLÜM 3: Diğer Çocuklarla İletişim	5
BÖLÜM 4: Temel Gıda ve Temiz Suya Erişim	6
BÖLÜM 5: Sağlığa Erişim	7
BÖLÜM 6: Geçici Barınma Alanlarının İhtiyaçlar Bağlamında Değerlendirilmesi ve Çocuklar Tarafından Kullanımı	8
6.1. Oyuna, Oyuncağa ve Oyun Alanlarına Erişim	8
6.2. Kitle İletişim Araçlarına Erişim	9
6.3. Diğer Çocuklar ve Yetişkinlerle Vakit Geçirme	9
6.4. Eğitim ve Eğitim Araçlarına Erişim	9
6.5. Güvenlik İhtiyacının Giderilmesi	9
SONUÇ VE ÖNERİLER	11
EK: ÇOCUKLARLA KISA GÖRÜŞME FORMU	13

GİRİŞ

Yetişkin merkezli inşa edilen ve yetişkinlerce yönetilen sistemlerde çocuklar yalnızca geleceği, masumiyeti, saflığı ve acizliği simgeleyen imajlar olarak kurgulanmaktan öteye geçememektedir. Yetişkinler ile çocuklar arasındaki bu asimetrik ilişki, gündelik hayatta olduğu gibi kriz dönemlerinde de kendini göstermektedir. Çocukların kendini ifade edebileceği bir alana sahip olmaması ve ihtiyaçlarının çoğunlukla yetişkinler tarafından belirlenmesi çocukların haklarının ihlal edilmesine, ihmal ve istismarın önündeki yolun açılmasına neden olabilmektedir. Çocukları doğrudan etkileyen barınma vb. koşulların çocuklar gözetilmeden düzenlenmesi ise afet ve etkileriyle baş edilen bütün süreçler boyunca çocukları kaçınılmaz bir şekilde en çok etkilenen gruplardan biri haline getirmektedir.

Krizlerde çocukların ihtiyaçları çoğunlukla insani yardımlar ve oyun hakkı temelinde kalmaktadır. Oysa ki bizler biliyoruz ki çocuklar dönüştürme gücü olan öznelere ve çocukların insan hakları, doğası gereği bütüncüdür.

Elinizdeki rapor, öncelikli olarak barınma alanlarında çocuklarla konuşulmadan çocukların ihtiyaçlarını belirleyen bakış açısını değiştirme umuduyla yazılmıştır; çocukların ihtiyaçları ve deneyimlerine dair hakikatleri çocuklardan duyma çabasını ifade etmektedir.

YÖNTEM VE SINIRLILIKLAR

Geçici barınma alanlarının çocuk hakları odaklı izlemesini yapmak üzere toplanma alanları içinde 6 çadır alanı, 3 camii, 1 tekstilkent, 3 spor tesisi olmak üzere 13 örnek alan seçilmiştir. Bu alanlarda 65 oğlan ve 67 kız çocuğu ile görüşme yapılmıştır. Çocukların yaş ortalaması 10.67 iken yaş aralıklarına göre incelendiğinde 4-7 yaş arası 26, 8-12 yaş arası 67 ve 13-18 yaş arası 39 çocuğa erişilmiştir. Görüşülen bu çocukların 2'si Suriye'den zorunlu göç eden sığınmacı ailelerin çocukları oldukları, 1 çocuğun ise Şubat tatili için Kahramanmaraş'tan Diyarbakır'a geldiğini ve meydana gelen deprem sonrası evleri yıkıldığı için ailesiyle Diyarbakır'da kaldıkları öğrenilmiştir.

Çocuklarla görüşmeler, henüz depremin 4.gününde gerçekleştirilmiş olduğundan görüşmeler tam anlamıyla yapılandırılmamış, çocukların iyilik hallerini ve ihtiyaçlarını anlayabilmek adına yalnızca 7 sorudan oluşan bir görüşme formu hazırlanmış, sohbet çerçevesinde görüşmeler yapılmıştır. Bu sohbet içinde sorulmasını belirlediğimiz 7 temel soru Ek1'de paylaşılmıştır.

Çocuklardan daha kapsamlı geri bildirimler alabilmek için temel ihtiyaçların karşılanabilmesi, çocuklarla yapılacak görüşmeler ardından çocukları destekleyebilecek mekanizmaların oluşturulması gerekmektedir. Bu görüşmeler yapılırken, henüz bu destekleyici mekanizmaların oluşturulamamış olması ve temel ihtiyaçların henüz tam anlamıyla karşılanmamış olması sebebiyle çocuklarla görüşmelerin çerçevesi kısıtlı tutulmuştur. Ancak bu sınırlılıklara rağmen çocukların ihtiyaç ve iyilik hallerinin çocuklardan duyulabilmesini oldukça kıymetlidir. Bu nedenle bu çalışmanın yayınlanmasına karar verilmiştir.

1. REFAKAT DURUMU

Çocuklara refakat eden yetişkin sorulduğunda çocukların 33'üne tek ebeveynin refakat ettiği öğrenilmiştir. Bu çocukların 13'ü, babalarının hayatta olduğunu ancak sürekli çalıştığını, kendi kaldığı barınma alanında yer olmadığı için babanın başka bir geçici barınma alanında kaldığını veya şehir dışında olduğunu söyleyerek, sadece anneleriyle kaldıklarını ifade etmiştir. Çocuklardan 36'sı birden fazla aileyle veya geniş aile fertleriyle aynı alanda kaldığını ifade etmiştir. Bununla beraber 5 çocuk boşanma, ebeveynlerinin başka şehirde olması ve anne babanın cezaevinde olmasından dolayı akrabalarıyla kaldığını ifade etmiştir. Görüşme yapılan çocuklardan 88'i ise iki ebeveyn ve varsa kardeşleriyle birlikte kaldığını ifade etmiştir. Özellikle çocuklar kendilerini refakat edenleri kadın (anne, teyze, yenge, anneanne, abla) refakatçilerden bahsederek anlatmışlardır. Bu durum çocuğun temelde etkileşim içinde olduğu, ve sıklıkla kadın yakını ile zaman geçirdiğini ifade etmektedir. Özellikle çocuğun üstün yararını gözeterek çalışmalar planlanıp uygulanırken bu refakatçilerin de desteklenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla çocuklar için yürütülecek psiko-sosyal çalışmaların destekleyicisi olarak bakım veren kadınlara yönelik de psiko-sosyal çalışmalara ivedilikle başlanmalıdır. Afet sonrası bakım emeğine devam eden kadınların mevcut durumları da incelenip/izlenip bu yükün barınma alanlarının planlanması ve görevli personelin istihdamı ile beraber azaltılmalıdır.

2. YETİŞKİNLERLE İLETİŞİM

Çocuklar yapılan görüşmeler neticesinde geçici barınma alanlarında etraflarında bulunan yetişkinlerle iletişimlerinin genellikle olumlu/güçlü olduğunu veya bir sorun yaşamadıklarını ifade etmiştir. Çocukların bu duruma dair ifadeleri:

"Ailemle birlikte kaldığım için sorun yaşamıyorum, güvende hissediyorum ve korkmuyorum."

"Hayır yaşamıyorum. İyi davranıyorlar. Bizi seviyorlar."

"Sorun yaşamıyorum annem beni anlıyor, daha iyi hissettiriyor."

Çocuklardan 105'i memnuniyetlerini bu şekilde aktarırken 27 çocuk ise çevrelerinde bulunan yetişkinlerle iletişimin zorlayıcı olduğunu belirtmiştir. Yetişkinlerle iletişimde sorun yaşadığını ifade eden çocuklar:

- Oyun, eğlence veya bölgeyi keşfetme ihtiyaçlarıyla telefonla zaman geçirmelerinden dolayı yetişkinlerin kendilerine kızdığını veya sınırladığını,
- Yetişkinlerin deprem ve kayıplarla alakalı konuşmalarından ve kendilerini depremle alakalı bilinçli korkutmalarından olumsuz etkilendiklerini,
- Deprem öncesine kıyasla depremden sonra iletişimlerinin koptuğunu,
- Deprem süreci ve sonrasında yaşadıkları duyguların anlaşılmadığını, korku, kaygı ve benzeri duygularının göz ardı edildiğini,
- Ortak yaşam alanlarında, özellikle yardım ve yemek dağıtımı ile akşam uyku zamanlarının yetişkinlere göre planlanmasından dolayı zorlandıklarını aktarmışlardır.

Çocukların yetişkinlerle iletişimde yaşadıkları zorluklara dair ifadeleri:

"Telefonla oynarken yaşıyorum. Bana telefon almıyorlar. Abim sürekli kızıyor, hatta bugün boğazımı sıktı. Gülmemize bile kızıyor."

“Suriyeli ve Çingene insanlar bize laf atıyor. Yemek sırasında kaba davranıyorlar.”

“Oynadığımız zaman bize kızıyorlar. Davranışları kötü. Küfür atıyorlar. Kızıyorlar.”

Yetişkinler çocuğun gündelik ihtiyaçlarına destek olmaları ile birlikte bu süreci anlamlandırılmalarına, çocukların bağ kurmalarına ve çocukların yaşadıkları travmanın olası etkileriyle baş etmelerinde destek olabilmektedirler. Özellikle yetişkinlerin çocukla iletişiminin güçlendirilmesi, çadır ve barınma alanlarının zaman ve düzenlenmesinde onların da ihtiyaçlarının gözetilmesi gerekmektedir. Aksi halde, geçici barınma alanlarında kalan çocuklar, yetişkinlerin güçlendirici olmayan tutumlarından yeniden ve farklı travmalar yaşamaları riski altındadırlar.

3. DİĞER ÇOCUKLARLA İLETİŞİM

Geçici toplanma alanlarındaki çocukların yetişkinlerin yanı sıra tanıdığı veya aynı ortamı paylaşmak durumunda kaldığı akranları, kendilerinden büyük ve küçük olan diğer çocuklarla iletişimlerini izlemek önemlidir. Geçici barınma alanlarında çocuklar arasındaki ilişki üzerinden yapılan bu izleme, çocukların akranla etkileşim, sosyalleşme, bağ kurma gibi ihtiyaçlarını anlamayı ve bu alanlarda neler yapılabileceğinin anlaşılmasına olanak sağlar. 132 çocukla yapılan görüşmelerden alınan bilgiye göre çocukların 77’si akranlarıyla iletişimde herhangi bir sorun yaşamadığını, beraber keyifli zaman geçirdiğini, sohbet ettiğini ve oyunlar oynadığını aktarmıştır. Görüşme yapılan 8 çocuk diğer çocuklarla iletişim ve etkileşimde sorunlar yaşadığını, onlarla anlaşamadığını ifade etmiştir. Bununla beraber 76 çocuk akranlarıyla zaman geçirmesine rağmen çeşitli sebeplerden dolayı dilediği/ihtiyaç duyduğu bağı/iletişimi kuramadığını veya bu iletişimin onları zorladığını ifade etmiştir. Bu çocuklardan

a. 12’si yaşanan depremden sonra geçici toplanma alanlarında kardeşleriyle ve kuzenleriyle zaman geçirdiğini, oyunlar oynadığını aktarmıştır. Bu çocukların tamamı henüz yeni arkadaş edinemediğini ifade etmiştir.

b. 13’ü diğer çocuklardan görece soyutlanmış bir halde olduğunu, geçici barınma alanlarında yeni arkadaş edinmek istediğini ama bu konuda zorluk yaşadığını aktarmıştır. Bu çocuklardan ikisi alana uyumda güçlük yaşadığını ve biri herhangi bir şey yapmaya da isteksiz olduğunu ifade etmiştir.

c. 21’i ise beraber zaman geçirdiği çocuklarla iletişim kurarken zorlandığını söylemiştir. Oyunlar esnasında tartışma, kavga etme, küsme, bağırma vb. zorbalıklara uğradıkları için diğer çocuklarla bağ kurmada zorlandıklarını ifade etmişlerdir.

Çocuklardan biri ise bu soruya cevap vermemeyi tercih etmiştir.

“Çocuklar beni dışlıyorlar bazen. Yer olmadığından, diyorlar, sitede, parkta ve yemek yediğimizde oynuyoruz.”

“Hiç arkadaşlık kurmadım. Sitedeki arkadaşlarım da başka yerlere gitti.”

“Hayır, sorun yaşamıyorum, parkta kuzenlerimle oynuyorum, abur-cubur alıyoruz.”

“Sorun yaşamıyorum. Davranışları iyi, beraber parka gidiyoruz.”

“Kuzenim sürekli hile yaptığımı söylüyor ve kavga ediyoruz. Evet arada hile yapıyorum ama o da yapıyor. Kuzenim beni çok kızdırıyor.”

“Genelde kimseyle takılmıyorum, kuzenimle takılıyorum genelde içerideyim, arada dışarı çıkıp yürüyorum, bir şeyler yapıyorum.”

Travma sonrası çocukların birbirleriyle iletişimleri de şiddet, ihmal ve istismara açık hale gelebilir. Yaşlılarıyla iletişim; dinleme, duyulma, kendini ifade, kabul ve ait olma gibi ihtiyaçlara olanak sağlayacak şekilde sosyalleşme genel iyilik halinin sağlanması ile doğrudan ilişkilidir. Travmadan etkilenen veya travma sonrası stres belirtileri gösteren çocuklar, yaşlılarıyla ve diğer çocuklar iletişim kurarken yetişkinlerle olduğu gibi geri çekilme, şiddete meyil, hızla tetiklenme, aşırı reaksiyon gösterme, isteksizlik, anlaşılma gibi hallerin görülmesi olağandır. Bununla beraber, çocukların psikolojik olarak desteklenmesinin sadece bireysel ölçekte düşünülmemesi gerekir. Özellikle yaşlılarıyla bağ kurma, iletişimin akranlar arasında güçlendirilmesi çocukların uyum ve sosyal desteklenmesini kolaylaştırır. Bundan dolayı, çocuklar barınma alanlarında sadece bireysel değil gruplar halinde de profesyonellerce desteklenmelidirler.

4. TEMEL GIDA VE TEMİZ SUYA ERİŞİM

Temel gıdaya ve temiz suya erişim yaşamın devamı ve beden sağlığı açısından geçici toplanma alanlarında önceliklendirilmesi gereken ilk konulardandır. Diyarbakır'daki geçici toplanma alanlarında temel gıda ve temiz suya erişim bağlamında çocukların deneyimi sorulduğunda 100 çocuk temel gıda ve temiz suya sorunsuz ve düzenli bir şekilde eriştiğini ifade etmiştir. Bu çocuklardan 7'si mevcut gıdanın yeterli olduğunu ama abur cubur, domates, köfte, kebab gibi besinler de tüketmek istediğini aktarmıştır. Yine bu çocuklardan 2'si yeterli gıda ve su olmasına rağmen bunları yemede içmede travma sonrası stres bozukluğu semptomlarından sayılabilecek “yemek istiyorum ama zorlanıyorum/midem almıyor” ve “canım yemek istemiyor” demiştir. Aynı zamanda 8 çocuk ise temel gıdaya erişimde yaşadıkları geçici barınma alanlarının imkânlarının yeterli olmadığını ama aile bireylerinin evden getirdikleri ile bu ihtiyaçlarını karşılayabildiklerini ve sorun yaşamadıklarını ifade etmiştir. Bununla beraber 30 çocuk:

- 3'ü temiz suya kolay erişirken temel gıdaya erişmekte zorlandıklarını ve 1'i temel gıdaya erişip suyu ise gidip camiden almak durumunda kaldıklarını,
- 26'sı temel gıda ve temiz suyun yeterli olmadığını ifade ederken özellikle 3 çocuk sürekli aynı çeşit yemek yediklerini ve 4'ü kahvaltı gibi öğünlerin atlandığını, yemeğin sürekli veya aynı zamanlarda gelmediğini ifade etmiştir.

Temel gıda ve temiz suya erişim sorusuna 10 çocuk bunlarla ilgili görece sorun yaşadıklarını ifade etmelerine rağmen kendilerinin veya aynı ortamda yaşadıkları kişilerin mama, bez, ayakkabı, giysi, banyo ve temizlik ürünleri gibi ihtiyaçları olduğuna özellikle dikkat çekmiştir.

Geri kalan çocuklardan bazılarının ifadeleri ise şu şekildedir

“Yemek ve su yeterli, giysi ihtiyacımız var.”

“Yeterli geliyor istediğimiz kadar yemek alıyoruz.”

“Biraz, geç dağıtıldığında aç kalabiliyorum. Başkaları da olunca artıkları yiyebiliyorum.”

“Aç kalıyorum, sadece çorba içiyorum. Köfte ekme, çikolata, brownie, salatalık, domates, çilek ve muz olsun isterdim.”

“Kahvaltıya yetişemiyoruz bize kalmıyor. Yetişemiyoruz. Herkeste aç kalma korkusu var, yemek yetmiyor kendi imkanlarımızla doymaya çalışıyoruz.”

“Yeterli değil, insanlar sorun çıkarıyor, evi olanlar bile gelip alıyorlar.”

Temel gıda ve temiz suya erişimin çocukların ihtiyaçlarına uygun olarak yapılması gerekmektedir. Bu erişim doğrudan çocukların büyüme, gelişme ihtiyaçları, beden sağlıklarının korunması ile doğrudan ilişkilidir. Temel gıdanın tüm besin gruplarından, çocukların gündelik yaşam pratiklerine uygun, öğün sayısı bağlamında yeterli olacak bir şekilde temininin planlanmasına ihtiyaç vardır. Bu anlamda, barınma alanlarında gerekli önlemlerin alınması, temel gıda ve suya ilişkin önlemlerin depremzede olan aileye/bakım verene yüklenmemesi gerekmektedir.

5. SAĞLIĞA ERİŞİM

Sağlığa erişim bireyin temel sağlık hizmetlerine, kuruluşlarına, ilaca erişimini ve bu erişimin ihtiyaç bazlı olarak düzenli ve aksamadan karşılanmasının devam etmesi olarak tanımlanabilir. Özellikle sağlığa erişim afet zamanlarında ertelenen, görece göz ardı edilen veya geç erişilebilen ihtiyaçlardan olabilmektedir. Çocukların büyüme ve gelişme süreçlerinin desteklenmesi için sağlığa erişim hayati bir öneme sahiptir. Bu bağlamda, geçici barınma alanlarında çocukların sağlık durumları ve ilaca erişimleri sorulduğunda 88 çocuk herhangi bir hastalığının olmadığını ve ilaç kullanmadığını ifade etmiştir. 10 çocuk böbrek, bronşit gibi kronik; mevsimsel grip ve soğuk algınlığı gibi geçici rahatsızlıklar için halihazırda ilaç kullandığını ve ilaca erişimde sorun yaşamadığını söylemiştir. 4 çocuk kalp veya böbrek rahatsızlıkları olduğunu ama doktorun herhangi bir ilaç önermemesinden dolayı ilaç kullanmadığını ifade etmiştir.

Bunlarla beraber, deprem sonrasında hem fiziksel hem de psikolojik travma sonrası strese bağlı sayılabilecek baş ağrısı, mide bulantısı, kabızlık, kalp sıkışması gibi semptomlar ile deprem sonrası ayak parmağında yaralanma ve öksürük gibi rahatsızlıklar yaşayıp herhangi bir destek almadığını ifade eden 12 çocuk bulunmaktadır. Bu çocukların sebebi ne olursa olsun genel bir muayeneden geçmesi elzemdir.

Geçici barınma alanındaki 6 çocuk, deprem sonrası evlerine gidemediklerini ve kullandıkları ilaçların evde olduğunu, ilaçlarına erişemedikleri için ilaç kullanamadıklarını aktarmışlardır. 1 çocuk ise gözlüğünün evde kaldığını ve görmekte zorlandığını ifade etmiştir.

Bunların yanı sıra, 11 çocuk bu soruya cevap vermeyi tercih etmemiş, 3 çocuk ise aynı ortamı/çadırı paylaştığı başka çocukların hastalandığını ve ilaca erişimde güçlük yaşadıklarını aktarmıştır. Çocuklarla görüşme yapan saha izleme ekibi ise 3 çocuğun yaşlarıyla benzer yaş ve gelişim düzeyinde olmadıklarını ifade etmiştir.

“Evet(Kalp Hastası). Hayır ilaç kullanmıyorum ama hastalanınca (göğsünü göstererek) burama bir şeyler yapıştırıyorlar.”

“Daha önce kullanıyordum. Egzama vardı. Şu an yok, cilt ilacını sürekli kullanmak zorundaydım. İlacım evde kaldı cildimdeki beyaz lekeler arttı.”

“Unutkanlık için düzenli bir ilaç kullanıyoruz. Abim ve annem de kullanıyor.”

“Herhangi bir hastalığım yok ama çadır içinde 10 yaşında astım hastası olan var. İlaç gereksi-

nimi için acil lazım. Buhar makinesi eksik.”

“Bazen nefesim daralıyor. Hayır kullanmıyorum.”

“Öksürüyorum, hapşırıyorum, karnım çok ağrıyor. Pedifen kullanıyorum, evde kaldığı için şu an erişemiyorum.”

Geçici ve kalıcı barınma alanlarında çocukların sağlığına eşit, ihtiyaçları doğrultusunda ve belirli periyotlarla erişebilmeleri gerekmektedir. Özellikle afet sonrası, çocukların belirli periyotlarla fiziksel ve psikolojik olarak muayene edilmesi ve gözlemlenmesi hem bedensel sağlıklarının korunması hem de travmaya bağlı psikolojik iyi oluş hallerinin güvence altına alınmasını sağlayabilir. Bu bağlamda, tüm barınma alanlarındaki çocuklar şikayet bazlı değil, kapsamlı muayeneden geçmeli, medikal ve ruh sağlığı alanında görevli personeller tarafından takip edilmelidir.

6. GEÇİCİ BARINMA ALANLARININ ÇOCUKLAR TARAFINDAN KULLANIMI VE İHTİYAÇLAR BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Çocukların geçici barınma alanlarında nasıl vakit geçirdiklerine dair bilgiler, mekanların kurulumu ve yönetiminin çocukları gözetip gözetmediğine dair ipuçları taşır. Dolayısıyla barınma alanlarının çocuk merkezli değerlendirilmesi, bu alanların genel anlamda çocukları kapsayacak şekilde (yeniden) planlanması ve düzenlenmesine katkıda bulunur. Geçici barınma alanlarında çocukların alan kullanımı ve ihtiyaçları beraber değerlendirildiğinde aşağıdaki alanlar ön plana çıkmıştır.

6.1. Oyun, Oyuncak ve Oyun Alanlarına Erişim

Oyun hakkı, Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 31. maddesiyle güvence altına alınmıştır. Oyun, barınma, beslenme, eğitim ve sağlık gibi çocukların temel haklarından biridir. Çocukların dinlenme, oyun oynama, yaşlarına uygun kültürel ve sanatsal etkinliklere katılma ihtiyacına yönelik planlamaların her türlü durumda gözetilmesi gerekmektedir. Görüşme yapılan 132 çocuktan 56'sı, geçici barınma alanlarında zamanlarını genellikle oyun oynayarak geçirdiğini; 12'si ise bu alanlarda yeterli oyun ve etkinliklerin olmadığını aktarmıştır. 9 çocuk etkinlik olmamasından ötürü sıkıldığını dile getirmiş, 19 çocuk ise mevcut oyunlar haricinde lunapark, palyaço, kaykay, sinema, tiyatro gibi farklı etkinliklere ihtiyaç duyduğunu dile getirmiştir. Bunlarla paralel olarak, 35 çocuk, oyuncak ihtiyacı olduğunu ve oyuncağa erişimlerinin olmadığını dile getirmiştir.

Alan planlanması ve mekan kullanımının, her koşulda, çocukların ihtiyaçlarını kapsayacak şekilde düzenlenmesi gerekmektedir. Afet sonrası barınma alanlarına yönelik plan yapılırken çocukların ortak alanlar ile uyuma alanlarında rahatça ve güvenli bir şekilde hareket etmesi ve çocuklar için ayrıca düzenlenmiş alanların planlara dahil edilmesi göz önünde bulundurulmalıdır. Görüşme yapılan çocuklardan 30 tanesi barınma alanlarının fiziksel olarak yeterli olmadığını, oyun alanına, sahalarına ihtiyaç duyduklarını, 6 çocuk ise havuza ihtiyaç duyduklarını ifade etmiştir. 21 çocuk, yakın parka gidip oyun oynadığını, 6'sı barınma alanları ve civarında yürüyüş yaptığını söylemiştir. Yeterli oyun alanı bulmakta yaşadıkları sıkıntının yanında güvenliğe dair sorun yaşadığını söyleyen 17 çocuk, bu nedenle zamanlarının çoğunu çadırın içinde veya çadırınla sınırlanmış alanda geçirdiğini aktarmıştır. Kız çocuklarının ağırlıklı olarak çadır içinde, oğlan çocuklarının ise çadır dışında vakit geçirmeyi daha fazla tercih ettiği öğrenilmiştir.

6.2. Kitle İletişim Araçlarına Erişim

Çocuğun oyun ihtiyacı ve hakkı yanında, kitle iletişim araçlarına erişimi de iyi halinin korunması ve kendini geliştirmesi için elzemdir. Çocukların gelişimini desteklemek veya oyun, eğlence ihtiyacını karşılamak adına kitapların, teknolojik iletişim araçlarının ulaşılabilir olması önemlidir. 132 çocuktan 37'si, telefon, tablet gibi teknolojik araçlar ile internete erişime dair ihtiyaçlarını dile getirmişlerdir. 22 çocuk başta oyun oynamak amacıyla telefon veya tablette zaman geçirdiğini ifade etmiştir. 14 çocuk ise çoğunlukla çizgi film veya maç izlemek için TV, telefon, tablet ve bunlarla beraber internete erişim ihtiyacı duyduklarını iletmiştir.

Bu iletişim araçları aynı zamanda çocukların arkadaşlarıyla daha önce kurdukları bağları devam ettirebilmeleri ve bu bağların sağladığı güvenli alanı koruyabilmeleri için de gereklidir. Görüşülen çocuklardan biri alanda internet erişimi olmadığı için arkadaşlarıyla konuşmadığını aktarmıştır.

6.3. Diğer Çocuklar ve Yetişkinlerle Vakit Geçirme

Çocukların bir diğer vakit geçirme tercihinin ise diğer çocuklar ve yetişkinlerle yaptıkları konuşmalar olduğu görüldü. Geçici barınma alanlarındaki 6 çocuk vaktini yaşlıları ile veya yetişkinlerle yalnızca sohbet ederek, 16 çocuk ise oyun oynamanın yanında sohbet ederek de zamanlarını geçirdiklerini belirtmiştir. Bununla beraber, 4 çocuk sosyalleşme ihtiyacının giderilmediğini; bu çocuklardan ikisi özellikle arkadaşlarından ayrı yerde oldukları için onlara erişemediklerini ve bu ihtiyaçlarının sürdürdüğünü aktarmıştır.

6.4. Eğitim ve Eğitim Araçlarına Erişim

Kriz zamanlarında çocukların eğitim süreçleri sekteye uğrayabilmektedir. Diyarbakır'da eğitim ve öğretime başlangıç için 1 Mart 2023 tarihi açıklanmış olsa da çocukların eğitim hakkı göz önünde bulundurulduğunda eğitimle ilişkili ihtiyaçları devam etmektedir. Örneğin, geçici barınma alanlarında 10 çocuk vaktini kitap okuyarak, ders çalışarak ve sınava hazırlanarak geçirdiğini ifade etmektedir. 12 çocuk ise eğitim öğretime devam edebilmesi için okulların açılmasını istediklerini iletmiş, sınava hazırlandıkları için ders kitabı ihtiyacı olduğunu ve genel anlamda kitaba erişimle alakalı sorun yaşadıklarını aktarmıştır.

6.5. Güvenlik İhtiyacı

Güvenlik ihtiyacı fiziksel ve duygusal güvenliğin sağlanmasıyla mümkündür. Özellikle geçici barınma alanları insan sirkülasyonunun fazlalığı, alanların çoklu ve tanıdık olmayan kişilerle ortak kullanılması nedeniyle çocukların güvenlik ihtiyacını karşılamamaktadır. Çocukların alan kullarımlarını belirleyen öncelikli konulardan bir tanesi uyuma, beslenme, tuvalet, duş, giyinme vb. amaçlarla kullanılan alanlardaki hareket rahatlığı ve alanı kullanan diğer insanlara duyduğu güvendir. 3 çocuk güvende hissettiği kişilerle aynı çadırda kalmak istediğini ama yeterli çadır olmadığı için zorlandığını aktarmıştır. Çocuklardan özellikle 13 tanesi çadırların hem içerden hem dışardan açıldığını, alanda yeterli sayıda kolluk kuvveti olmadığını, hırsızlık vakaları duyup tedirgin olduklarını aktararak güvende hissetmediklerini ifade etmiştir. Aynı zamanda sadece 13 çocuk bir an önce evlerine gitmek istediklerini belirtmiştir.

Yemek dağıtım süreçlerindeki planlamaların yeterli olmaması sebebiyle endişe ettiğini aktaran 2 çocuk bulunmaktadır.

Duygusal güvenlik ise çocuğun içinde bulunduğu ortamda hem fiziksel güvenliğini hem de

diğer ihtiyaçlarının giderilmesi ve bunun sürekliliğiyle yakından ilişkilidir. Bu bağlamda, görüşme yapılan çocuklar ilk etapta güvenlik ihtiyacına değinmeyi tercih etmezken 50 çocuk genel olarak güvende hissettiğini aktarmıştır. Bu çocukların çoğunluğu güvende hissetmelerinin nedeninin sevdikleri, güvendikleri insanlarla (özellikle anne, aile, akraba) bir arada olmaktan ileri geldiğini ifade etmiştir. Bununla beraber, 7 çocuk kısmen güvende hissettiğini, özellikle geceleri korktuğunu aktarmıştır. 8 çocuk ise geçici barınma alanlarında güvende hissetmediğini ifade etmiştir.

Yukarıda sayılan mekan kullanımı ve ihtiyaçlar haricinde, çocukların 11'i geçici barınma alanlarında yemek yaparak veya kardeşlerine bakarak ailelerine, alanlardaki görevlilere yardım ettiklerini aktarmıştır. 2 çocuk ısınma ihtiyacı giderilmediği için ateş başında zaman geçirdiğini söylerken, 5 çocuk düzenli yemeğe, 8 çocuk temel giyime, 2 çocuk hijyene erişime, 1 çocuk aile desteğine ve 1 çocuk da profesyonel psikolojik desteğe ihtiyaç duyduğunu ifade etmiştir.

“Keşke çimlere bastığımda ayakkabım çamur olmasa, jiberin dışında basketbol sahası içerde olsaydı daha iyi olurdu. Keşke futbol sahası olsaydı.”

“Oyun oynuyorum. Oyun hamuru istedik vermediler. Kardeşimle ilgileniyorum.”

“Ateşin başında kendimi ısıtıyorum. Karton topluyorum arada, telefona bakıyorum. (Güvende hissediyor musun sorusu üzerine) Pek değil, annem olduğu için güvende hissediyorum.”

“Oyun oynayarak. Kardeşim ve küçük çocuklarla oynuyorum. Evet güvende hissediyorum, çünkü oyun oynuyorum, mutluyum bu yüzden.”

“Evde olsaydım oyuncaklarımla oynardım. Burada havuz olsaydı keşke, yüzerdim. Ben yüzmeyi biliyorum, biliyor musun hocam?”

“Çocukları ve eşyaları çalıyorlar, güvenlik arttırılabilir. İhtiyaç fazlası (alıyor) ve gasp ediyorlar, eve götürüyorlar sonra tekrar gelip tekrar alıp eve götürüyorlar. İhtiyaç sahiplerine kalmıyor. Bekçiler olsaydı daha iyi olurdu onun dışında idare ediyoruz.”

“Kitap ve wamppad gibi şeylere erişim olsaydı daha iyi olurdu. Bazen yemekler ihtiyaçtan fazla alınıyor bu beni rahatsız hissettiriyor, bazı insanlar aç kalıyor. Suyu genelde marketlerden (alıyor) ya da bidonları çeşmelerden dolduruyoruz.”

“Futbol oynayacak yer ve oyuncak isterdim.”

Geçici ve kalıcı barınma alanlarında kalan çocukların mevcut durumu ve ihtiyaçları içinde buldukları mekana, zamana, yaş gruplarına, gelişimsel özelliklerine, engel durumlarına ve cinsiyetlerine göre farklılık gösterebilir. Özellikle bu bağlamda, düzenli izleme çalışmalarının alan yönetimlerinde yapılması, sivil toplumun da kendi izleme mekanizmalarını çalıştırabilmesi için alan açılması ve tespit edilen ihtiyaçlara dönük alanların yetkili kurumlarca yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Çocukların yaşam alanlarının tümünde çeşitli ihtiyaçlarının olduğu bilgiyle alanların düzenli aralıklarla izlenmesi, ihtiyaçların tespiti ve sağlanması çocuk kapsayıcı barınma alanlarının esasını oluşturur. Bununla beraber, sadece çocuklarla değil, bakım verenler ve onları takip edecek uzmanlarla da görüşmeler yapılması ihtiyaç analizinin bütünlüklü olması için gereklidir.

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

1. Oyun hakkının güvenceye alınması. Geçici ve kalıcı barınma alanlarının seçiminde sağlık, güvenlik gibi temel insani koşulları sağlayan alanlar gözetilmelidir. Alanların içinde, çocukların ihtiyaçlarına uygun olarak erişebilecekleri oyun malzemesi ve oyuncakların yer aldığı oyun alanları ile sosyal ve duygusal ihtiyaçlarına odaklanacak psikososyal destek alanları oluşturulmalıdır. Bu alanların sadece oluşturulması tek başına yeterli değildir. Barınma alanlarındaki bütün çocukların erişebileceği ve ihtiyaca göre alan uzmanlarının da çocuklar için gerekli düzenlemeleri yapmalarına olanak tanıyacak şekilde görevlendirilmelerinin yapılması da gerekmektedir.

2. Geçici ve kalıcı barınma alanlarında güvenliğin sağlanması. Çocukların güvenlik ihtiyacının sağlanması öncelikle barınma alanlarının seçilmesi ve planlanmasıyla yakından ilişkilidir. Çocukların güvende hissedeceği alanlarda barınma yerlerinin inşası ve bu alanlarda güvenliği sağlayacak personelin görevlendirilmesi gerekmektedir. Bununla beraber, güvenlik personellerinin çocuklar tarafından erişilebilir olması ve çocukla etkileşimine dair eğitilmesi, çok dillerinin sağlanması da ayrıca önemlidir.

3. Geçici ve kalıcı barınma alanlarında sağlığa erişimin ve koruyucu sağlık önlemlerinin sağlanması. Çocukların düzenli aralıklarla medikal takibinin yapılması, ilaç kullanmak durumunda olan çocuklar için ihtiyaç tespitinin yapılması ve günlük başvuru gereksiz düzenli ilaç temininin yapılması gerekmektedir. Bunun yanı sıra, ortamda bulunan çöplerin düzenli toplanması, ortak ve açık alanda yaşamaktan kaynaklı meydana gelebilecek salgınların önlenmesi için tedbirlerin alınıp uygulanması gerekmektedir. Çocuklar için hijyen ürünlerinin temini, temiz su, tuvalet ve duşa düzenli erişim ile koruyucu sağlık hizmetleri acilen sağlanmalıdır.

4. Geçici ve kalıcı barınma alanlarında sağlığa erişimin diğer bir ana noktası olarak psikolojik iyi oluşlarının güvenceye alınması. Travmatik yaşantı veya sonrasında meydana gelebilecek deneyimler travma sonrası stres bozukluğuna sebep olabilmektedir. Çocuklardaki ruh hali değişimi düzenli olarak ruh sağlığı profesyonellerince takip edilmelidir. Bu bağlamda özellikle uzun süreli psiko-sosyal destek programlarının ihtiyaç bazlı olarak bütün çocuklar için planlanması gerekmektedir. Özellikle her çocuğun oyun, psiko-sosyal ve terapi gruplarına/çalışmalarına katılımı, büyük veya küçük gruplarda, ihtiyaca göre bireysel olarak teşvik sağlanmalıdır.

5. Geçici ve kalıcı barınma alanlarında ailelerin veya bakım verenlerin iyi halinin desteklenmesi. Çocuklar yasal olarak ailelerinin veya bakım verenlerinin gözetiminde olmak zorundadır. Yaş ve gelişimine bağlı ihtiyaçlarını karşılama sorumluluğu öncelikle devlete ait olmakla beraber bunların aile veya bakım verenlerin desteklemesi de önemlidir. Bunlar sadece temel gıda veya temiz suya erişim gibi fizyolojik ihtiyaçlar ile sınırlı değildir. Psikolojik ve sosyal gelişim başta olmak üzere bir bütün olarak çocuğun büyüme ve gelişimi devlet ve özelde ailelerin veya bakım verenlerin sorumluluğudur. İhtiyaçların karşılanmasında ve sürekliliğin sağlanmasında ana sorumlu olan devletin özellikle çocukla sürekli temas halinde olan ailelerin ve bakım verenlerin ihtiyaçlarını gözetmesi ve onların da iyi oluşunu güvence altına alması gerekmektedir. Depremden etkilenen ailelerin çocukla iletişimini kolaylaştırmaya dair gerekli bilgilerin sağlanması, ihtiyaç halinde uzman desteğine ulaşmaları için imkan sağlanması da devletin görev ve yükümlülükleri içinde ele alınmalıdır.

6. Geçici ve kalıcı barınma alanlarının çocukların gelişimsel ihtiyaçlarını kapsayacak şekilde düzenlenmesi. Büyüme ve gelişme ihtiyacı zihinsel, fiziksel, psikolojik, fizyolojik, sosyal gelişimi de içine alır. Bu alanların hepsi birbiriyle etkileşim içinde ve birbirinden etkilenerek özellikle çocukluk döneminde hızla gelişir ve farklılaşır. Çocukların sadece beslenme, temiz suya erişim gibi fizyolojik ihtiyaçlarına odaklanmak çocuğun diğer gelişimsel ihtiyaçlarını görmezden

gelinmesine neden olmaktadır. Bundan dolayı, barınma alanları planlanırken çocukların bütün ihtiyaçlarını gözeterek şekilde düzenlenmeli ve bu bağlamda donanımı artırılmalıdır.

7. Geçici ve kalıcı barınma alanlarında eğitim hakkının güvenceye alınması. Deprem sonrası çocukların zarar gören gündelik yaşam rutinlerinden biri de eğitime erişimleridir. Afet zamanlarında da çocukların eğitim haklarının karşılanabilmesi için fırsat eşitliğini sağlayacak koşulların oluşturulması; bu koşullar oluşturulurken çocukların yaş grupları, gelişimsel farklılıkları, varsa özel gereksinimleri, kültürel kimliklerinin gözetilmesi ve anadilde eğitim sağlanması gerekmektedir. Özellikle okul öncesi ve okul çağında olan çocukların buldukları yaş ve kademe durumuna göre eğitim ihtiyaçları ertelenmeden karşılanmalıdır. Nitekim özellikle ortaokuldan liseye ve liseden üniversiteye geçiş sürecinde olan çocukların sınav planlaması değişmediği için hem afet sonrası hem de sınava hazırlanma kaygılarını bir arada ve katmerli şekilde yaşayabilmektedirler. Bundan dolayı, barınma alanlarının eğitim hakkını güvenceye alacak şekilde kurgulanması, eğitim materyallerinin sınıf gruplarına göre tüm çocukların erişimine uygun temininin yapılması gerekir.

EK: ÇOCUKLARLA KISA GÖRÜŞME FORMU**Dolduran Kişi:****Çocuğun Yaşı, Cinsiyeti:****Doldurulan Tarih ve Yer:**

KISA GÖRÜŞME FORMU	
Soru	Açıklama
Burada kiminle beraber kalıyorsun? (anne/baba, akraba, arkadaş vs. Çocuk refakatsiz ise bilgilerini not edin.)**	
Etrafındaki yetişkinlerle herhangi bir sorun yaşıyor musun? Seninle iletişimleri ve sana davranışları nasıl sence?	
Etrafındaki çocuklarla herhangi bir sorun yaşıyor musun? Seninle iletişimleri ve sana davranışları nasıl sence?	
Dağıtılan yemek ve su sana yeterli geliyor mu?	
Herhangi bir hastalığın var mı? Düzenli olarak kullandığın bir ilaç var mı? Bu ilaçlara ulaşabiliyor musun?***	
Burada nasıl vakit geçiriyorsun, neler yapıyorsun? Kendini burada kalırken güvende hissediyor musun?	
Daha güvende hissetmek ya da daha eğlenceli vakit geçirebilmek için kaldığın yere dair bir önerin var mı?	

Notlar:

** Refakatsiz çocukların bilgilerinin kriz masasıyla paylaşıldığından emin olmalısınız. Çocuğun ismi, yaşı, adresi, bakım verenlerinin isimleri ve biliyorsa telefonları kaydedilmelidir. Refakatsiz çocukların bilgileri medyada yaygınlaştırılmamalı, doğrudan görevlilerle paylaşılmalıdır. Eğer ailesini/bakım verenini kaybetmişse daha önce, en son nerede gördüğünün bilgisini almak da faydalı olabilir.

*** İlaçlar yanında çocuğun tekerlekli sandalye, koltuk değneği, işitme cihazı vb. gözlemlenebilir ihtiyaçları da not edilmeli ve bildirilmelidir.

